27. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ἡ ἔρευνα εἶχεν ὡς πρόγραμμα νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἀπὸ δύο ἐτῶν ἀρξαμένας ἐργασίας εἰς τὴν Μινωικὴν Ἔπαυλιν Σητείας καὶ νὰ ἐπεκταθῇ εἰς εὐρυτέραν ἀκτῖνα τῆς περιοχῆς Σητείας, εἰς τὰ σημεῖα ὅπου εἶχον ἔλθει εἰς φῶς τελευταίως ἐνδιαφέροντα εὑρήματα. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄκρως ἱκανοποιητικά:

Εἰκ. 1. Μινωικὴ ἔπαυλις Σητείας. Ὄψις ἀπὸ Ν. Α.

1) ***Ἀνασκαφὴ τῆς Μινωικῆς Ἐπαύλεως Σητείας.*** Διὰ βαθυτάτης τομῆς ἔξω τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, ὅπου αἱ ἐπιχώσεις εἶναι μεγάλαι, διηυκρινίσθη ὁριστικῶς ἡ ἀρχικὴ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ Ἔπαυλις ἦτο παραποτάμιος· ἀμφότεραι αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι μακρόταται κλίμακες ἔφερον ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ποταμόν, ὅστις ἐκείνην τὴν ἐποχὴν θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς ἄφθονον ὕδωρ· παχύτατα στρώματα ἄμμου ἐκάλυπτον τὸ πέραν τῆς κλίμακος τμῆμα καὶ οὐδὲν δάπεδον ἀνευρέθη· ἀντιθέτως ἀνευρέθησαν ὀγκόλιθοι ἐμπεπηγμένοι ἐντὸς τῆς ἰλύος, οἱ ὁποῖοι προῆλθον ἀπὸ τὴν πρόσοψιν τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

Μεγάρου. Διὰ νὰ προστατευθῇ αὕτη εἶχε κατασκευασθῆ ἐκτεταμένη καὶ ἰσχυρὰ κρηπίς, εἶδος προβλῆτος. Περισυνελέγησαν τὰ ὄστρακα τῶν βαθυτέρων στρωμάτων καὶ οὕτω ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ μέγαρον ᾠκοδομήθη εἰς τὸ τέλος τῆς ΜΜ ΙΙΙ ἐποχῆς καὶ ἐχρησιμοποιήθη κυρίως εἰς τὴν ΜΜ ΙΙΙβ – ΥΜ Ια περίοδον. Τοῦ παρὰ τὴν νοτίαν κλίμακα (εἰκ. 1) θυρωρείου ἐγένετο ἐπιμελεστέρα ἐξερεύνησις καὶ ἀνεκαλύφθη ἡ θύρα καὶ τὸ δάπεδον τοῦ χαμηλοτέρου του δωματίου.

Ἀνεσκάφησαν τὰ ὑπεράνω τῆς δημοσίας ὁδοῦ διαμερίσματα καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Ἔπαυλις δὲν ἐξετείνετο περισσότερον πρὸς δυσμάς, ὡς κατ᾽

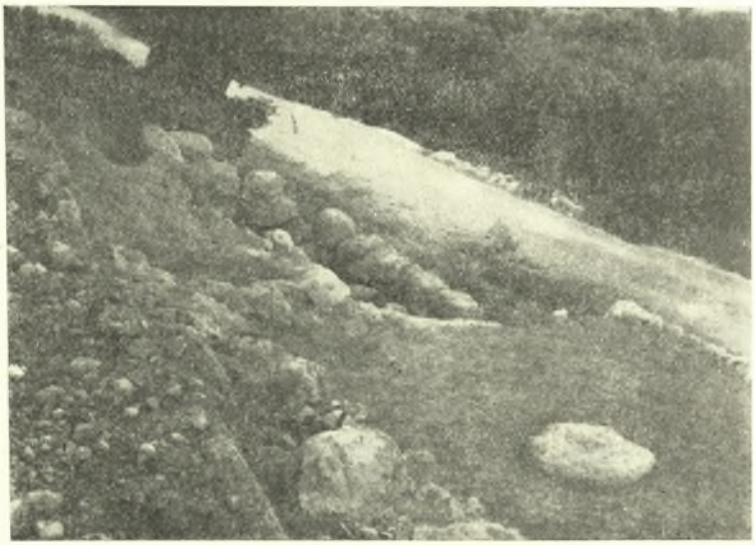

Εἰκ. 2. Τὸ μετὰ κίονος ἄνω δωμάτιον τῆς δυτικῆς πτέρυγος τῆς μινωικῆς Ἐπαύλεως Σητείας.

ἀρχὰς ἐθεωρήθη πιθανόν· ἀνεσκάφη ἄνω τοῦ θεμελίου τοῦ ΝΔ. δωματίου τετραγωνικὸν διαμέρισμα, διασωζόμενον μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ μὲ μεγάλην βάσιν κίονος εἰς τὸ κέντρον (εἰκ. 2). Εἷς πιθίσκος ἀνευρέθη εἰς τὴν θέσιν του.

Ἡ ἐξ ὀκτὼ βαθμίδων ἀποτελουμένη κλιμακὶς τοῦ τομέως τούτου ἀποκατεστάθη (εἰκ. 3).

Ἐξηρευνήθησαν τέλος τὰ ὑπὸ τὴν δημοσίαν ὁδὸν διαμερίσματα καὶ οὕτω συνεδέθησαν τὰ δύο διεστῶτα τμήματα τοῦ Μεγάρου. Παρὰ τὴν καταστροφὴν τὸ σχέδιον τῶν διαμερισμάτων τούτων διεσαφηνίσθη καὶ ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις δωματίου μὲ μικρὸν κίονα, διαδρομίσκου μὲ ὀχετὸν ὑπ᾽ αὐ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

τόν, σειρᾶς τριῶν δωματίων, τῶν ὁποίων κατεστράφη ὁλοσχερῶς ἡ ἀνατολικὴ παρυφή, καὶ κλίμακος λαξευτῆς εἰς τὸν βράχον ἐν μέρει, δι' ἧς ἐγένετο ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν κάτω νοτίαν κλίμακα.

Τὰ κινητὰ εὑρήματα ὑπῆρξαν ὀλίγα καὶ ὄχι σημαντικά (μαχαίριον, κύπελλα καὶ ἄλλα μικρὰ ἀγγεῖα, πιθίσκος), διὰ τούτων ὅμως ἐπεβεβαιώθη ἡ χρονολογία τῆς Ἐπαύλεως, τῆς ὁποίας, διὰ τῆς γενομένης ἐφέτος ἐρεύνης, ἀπεπερατώθη ἡ ἀνασκαφή.

Εἰκ. 3. Ἡ ἀποκατασταθεῖσα κλιμακὶς τῆς δυτικῆς πτέρυγος τῆς μινωικῆς Ἐπαύλεως Σητείας.

2) ***Ἀνασκαφὴ ταφικοῦ σπηλαίου γεωμετρικῶν χρόνων Ζοῦ Σητείας. Ἀνακάλυψις αὐτόθι μινωικοῦ μεγάρου ἢ συνοικισμοῦ.*** Μικρὸν ταφικὸν σπήλαιον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ παιδός, ὅστις ἐξήγαγέ τινα ἀγγεῖα. Διὰ μικρᾶς ἐρεύνης ἦλθον εἰς φῶς καὶ ἄλλα ἀγγεῖα γεωμετρικῶν χρόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκ μαιάνδρων διακόσμησίν του. Κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς πρὸς τὸ χωρίον κοινοτικῆς ὁδοῦ κατεστράφησαν τμήματα σπουδαίας μινωικῆς ἐγκαταστάσεως, ἴσως ἐκτεταμένου μεγάρου, συγχρόνου τῆς Ἐπαύλεως Σητείας. Τοῖχοι στερεώτατα κατεσκευασμένοι διὰ πελεκητῶν λίθων ἦλθον εἰς φῶς. Αὐτοψία τοῦ χώρου ἐβεβαίωσεν ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ κτήρια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξερευνηθοῦν. Ἐκ τοῦ ναΐσκου τοῦ χωρίου ἀπετοιχίσθη καὶ περισυνελέγη χαρακτὴ ἐπιγραφὴ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

μὲ χρονολογίαν 1619, περιέχουσα καλενδάριον κύκλων ἡλίου καὶ σελήνης.

3) ***Ἀνακάλυψις ἀποθέτου ὑπαιθρίου ἑλληνικοῦ ἱεροῦ εἰς θέσιν Σταυρὸς Ρούσσας Ἐκκλησᾶς, καὶ ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀκροπόλεως εἰς τὴν αὐτὴν περιοχήν.*** Πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον ἀνευρεθῆ πήλινα πλακίδια ἀρχαϊκῶν ἑλληνικῶν χρόνων εἰς θέσιν Τίμιος Σταυρὸς τῆς περιοχῆς Ρούσσας Ἐκκλησᾶς. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τόπου ἔσκαψαν καὶ ἀρχαιοκάπηλοι. Διὰ προχείρου ἐρεύνης διεπίστωσα τὴν θέσιν τοῦ ἀποθέτου, ὅστις ὅμως ἐξηντλήθη διὰ τῶν λαθραίων σκαφῶν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, καὶ περισυνέλεξα ἀριθμόν τινα πλακιδίων μὲ παραστάσεις ἀναγλύφους πολοφόρου μορφῆς, ἄλλης πανόπλου, γρυπός, πολεμιστοῦ κλπ. καὶ τμήματα κέρνων. Παρὰ τὴν σύλησιν ἀξίζει νὰ γίνῃ ἔρευνα ἐπὶ τόπου, ἥτις θὰ φέρῃ ἴσως εἰς φῶς καὶ τὸ Ἱερόν.

Ὄχι πολὺ μακρὰν διεπιστώθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς θέσιν Καστρὶ ἡ ὕπαρξις ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως ἐπὶ ὑψηλῆς ἀκροπόλεως περιτειχίστου· διασώζονται πολλὰ τμήματα τοῦ τείχους μὲ τετραγώνους εἰς σειρὰν πύργους, οἰκήματα, δεξαμεναὶ κλπ. Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως ἀνευρέθη καὶ περισυνελέγη τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἐπὶ μέλανος λίθου κλασσικῶν χρόνων.

4) ***Ἀνακάλυψις παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἐντὸς τῆς πόλεως Σητείας.*** Καταπεσόντος ἐκ τῆς τρικυμίας τμήματος τοῦ θαλασσίου ἀντερεισματικοῦ τείχους ἦλθεν εἰς φῶς τὸ νότιον παστοφόριον ἐκτεταμένης, ὡς φαίνεται, παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς· τὸ ἱερὸν τῆς βασιλικῆς ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν βράχου, οὕτως ὥστε ἡ ἁψίς, τῆς ὁποίας διακρίνεται ἡ καμπύλη ἔξω ἐπιφάνεια, νὰ πλήττεται ὑπὸ τῶν κυμάτων· τὸ παστοφόριον εἶναι ἐστρωμένον διὰ τετραγωνικῶν πλίνθων καὶ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ πλάγιον κλῖτος καὶ τὸ Ἅγιον Βῆμα διὰ θυρῶν. Ἀνευρέθη τμῆμα μαρμαρίνης τραπέζης ἀγαπῶν μὲ ἡμικυκλικὰ πινάκια κύκλῳ. Δυστυχῶς ἡ βασιλικὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνασκαφῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι εὑρίσκεται ὑπὸ πολλὰς νεωτερικὰς οἰκοδομάς.

5) ***Πρωτομινωικὸν ταφικὸν σπήλαιον Μαρωνιᾶς.*** Διερευνῶν τὴν προέλευσιν ἀγγείων τινῶν ρυθμοῦ Βασιλικῆς καὶ λιθίνων σκευῶν τύπου Μόχλου, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν περιοχὴν Μαρωνιᾶς, ἤχθην εἰς τὴν ἀνασκαφὴν λίαν ἐνδιαφέροντος ταφικοῦ σπηλαίου. Τὸ πάλαι ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ἀνευρεθὲν ταφικὸν σκάμμα ἦτο σχεδὸν κενόν (ἀπέδωσεν ἓν μόνον ἀγγεῖον τοῦ τύπου τῶν ΠΜ ΙΙΙ)· ἀνεκάλυψα ὅμως δεύτερον εὐρύτερον σκάμμα (εἰκ. 4) καὶ ἐντὸς αὐτοῦ διεπιστώθησαν τρεῖς τοὐλάχι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

στον ταφαὶ μὲ κτερίσματα ὀκτὼ ἀγγεῖα τύπου Βασιλικῆς καὶ Μόχλου, δύο ἐλεφαντίνας σφραγῖδας καὶ μίαν ψῆφον ἐκ συμπαγοῦς χρυσοῦ. Ὑπομιμνήσκω ὅτι ἐξ ἄλλου ταφικοῦ σπηλαίου τῆς αὐτῆς περιοχῆς προέρχεται ἡ λαμπρὰ πρωτομινωικὴ πυξὶς μὲ τὰς σπείρας, τὴν ὁποίαν περισυνέλεξε πρὸ ἐτῶν ὁ καθηγητὴς Μαρινάτος.

6) ***Γεωμετρικὸν νεκροταφεῖον θολωτῶν τάφων Συκιᾶς - Ἀδρομύλων.*** Ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν τοῦ ἐκ Σητείας Ἐμμ. Φυγετάκη ἀνεκαλύφθη ὁλόκληρον, λίαν σημαντικὸν νεκροταφεῖον πρωτογεωμετρικῶν καὶ γεω-

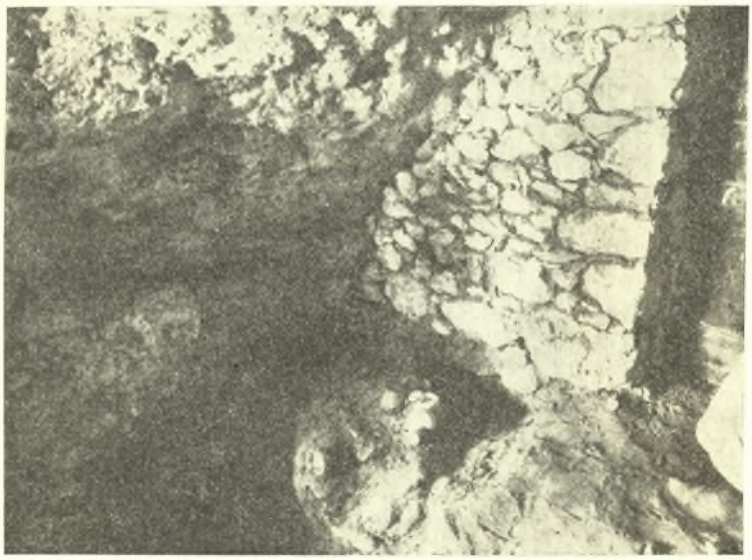

Εἰκ. 4. Τὸ ΠΜ ταφικὸν σπήλαιον Μαρωνιᾶς μὲ τὰ κτερίσματα in situ.

μετρικῶν θολωτῶν τάφων, ὄχι μακρὰν τοῦ συνοικισμοῦ Ἀδρομύλων (Ἁγίων Ἀποστόλων). Τρεῖς τῶν τάφων τούτων ἀνευρέθησαν ἀπομεμονωμένοι ἐπὶ τριῶν γειτονικῶν ὑψωμάτων (ὁ τάφος Β, τῆς πρώτης συστάδος, περιέχων πηλίνην λάρνακα καὶ πεντηκοντάδα πηλίνων ἀγγείων πρωτογεωμετρικῶν χρόνων: εἰκ. 5) δεκαπέντε ὅμως ἀπετέλουν πυκνὴν συστάδα τάφων περὶ χαμηλὸν ὕψωμα. Εἶναι τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέχρι σήμερον τῶν νεκροταφείων τοῦ εἴδους τούτου, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἀνεσκάφησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν συστηματικῶς. Δυστυχῶς ἐκ τῶν τετραγώνων τούτων θολωτῶν τάφων, μὲ ὅλως στοιχειώδη δρόμον, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι διεσώζοντο εἰς ἀρίστην κατάστασιν καὶ μὲ τὴν πλάκα τῆς κλειδὸς εἰς τὴν θέσιν,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

μόνον εἰς ἀνευρέθη ἄθικτος· οἱ λοιποὶ εἶχον συληθῆ παλαιόθεν. Παρὰ τὴν σύλησιν ὅμως ἀπέδωσαν συνολικῶς ὄχι ὀλίγα κτερίσματα, μεταξὺ τῶν

Εἰκ. 5. Ὁ θάλαμος τοῦ θολωτοῦ γεωμετρικοῦ τάφου Β περιοχῆς Συκιᾶς – Ἀδρομύλων.

ὁποίων τινὰ εἶναι ἀξιόλογα. Τὰ ἀνευρεθέντα ἀγγεῖα δὲν εἶναι ὀλιγώτερα τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. Δύο χρυσοῖ δακτύλιοι μὲ ἐλλειψοειδῆ ἀκόσμητον

Εἰκ. 6. Συγκροτηθὲν ὑπομινωικῶν χρόνων κιβωτιόσχημον σκεῦος ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου Γ Συκιᾶς – Ἀδρομύλων.

σφενδόνην, μικρά τινα κοσμήματα, τρεῖς μινωικοὶ σφραγιδόλιθοι, τῶν ὁποίων δύο ἐξαιρέτου τέχνης, προφανῶς φερόμενοι ὡς περίαπτα ὑπὸ τῶν ἐνταφιασθέντων, μεγάλος ἀριθμὸς πορπῶν διαφόρων σχημάτων καὶ περονῶν ἐκ χαλ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

κοῦ, χαλκοῦν ἐγχειρίδιον ΥΜ ΙΙΙ τύπου, μέγα πλῆθος σιδηρῶν ὅπλων καὶ ἐργαλείων εἰς τεμάχια εἶναι μεταξὺ τῶν σπουδαιότερων εὑρημάτων. Μεταξὺ τῶν πηλίνων διακρίνεται κιβωτιόσχημον σκεῦος, διακόσμητον, ὑπομινωικῶν χρόνων (εἰκ. 6).

Τὸ νεκροταφεῖον δὲν φαίνεται νὰ ἐξηντλήθη εἰσέτι ὁλοσχερῶς.

Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τῶν Ἀδρομύλων διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις μεγάλων οἰκημάτων κυκλωπείου δομῆς, πολὺ πιθανὸν πρωίμων ἑλληνικῶν χρόνων.

Ἄλλη ὁμὰς τάφων, τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ ἀναλόγου χαρακτῆρος,

Εἰκ. 7. Ἡ ΥΜ ΙΙΙ λάρναξ τοῦ μινωικοῦ τάφου Καντέμη Κεφάλας - Ἀδρομύλων.

ἀνεκαλύφθη εἰς θέσιν Ἅγιος Ἀντώνιος. Οἱ τάφοι οὗτοι ὑπέστησαν σύλησιν πρὸ τεσσαρακονταετίας.

7) ***ΥΜ ΙΙΙ τάφος εἰς θέσιν Καντέμη Κεφάλι Ἀδρομύλων.*** Ἐντὸς πεταλοειδοῦς σκάμματος εἰς τὸν μαλακὸν βράχον ἀνευρέθησαν ταφαί, ὄχι ὀλιγώτεραι τῶν πέντε, γενόμεναι ἐντὸς λουτηροειδοῦς λάρνακος τῶν ΥΜ ΙΙΙ χρόνων (εἰκ. 7). Εἰς πίθος εἶχε τεθῆ ἑκατέρωθεν τῆς λάρνακος εἰς τεμάχια. Τὰς ταφὰς συνώδευσαν ὀκτὼ ἕως δέκα ἀγγεῖα χαρακτηριστικῆς μορφῆς καί (ἐντὸς τῆς λάρνακος ἀποτεθέντα) κοσμήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέροντα εἶναι σφραγιδόλιθος ἐκ σαρδίου, χρυσοῦς δακτύλιος μὲ ἐλλειψοειδῆ σφενδόνην, ἐξάρτημα καὶ σφονδύλια.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30

8) ***Πρωτογεωμετρικὸν σπήλαιον Ἁγίου Στεφάνου.*** Διὰ προχείρου σκαφῆς ἐβεβαιώθη ὅτι σπηλαιώδης κοιλότης ἐχρησιμοποιήθη ὡς ταφικὸς θάλαμος· ἐκ ταύτης προῆλθε δεκὰς πρωτογεωμετρικῶν ἐπαρχιακῆς ἐμφανίσεως ἀγγείων.

9) ***Μινωικὰ οἰκήματα περιοχῆς Σητείας.*** Εἰς θέσεις Μοναστηράκια καὶ Παλιοταβέρνες, ἐξ ἀφορμῆς τυχαίων εὑρημάτων, ἀνεκαλύφθησαν δύο μινωικὰ οἰκήματα, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον ἐμφανίζει, μὲ τὸ ἰδιόρρυθμον σχέδιόν του, ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ὁλοσχερὴς ἀνασκαφὴ τῶν οἰκημάτων τούτων. Ἐξηρευνήθησαν ὀλίγα δωμάτια τοῦ ΥΜ Ι οἰκήματος εἰς θέσιν Παλιοταβέρνες καὶ ἀνευρέθησαν τρεῖς πίθοι μὲ πυκνὴν σχοινίνην διακόσμησιν εἰς τὴν θέσιν των καὶ ἐντὸς στενοῦ διαμερίσματος σειρὰ ὑφαντικῶν βαρῶν.

10) ***Περισυλλογὴ ἀντικειμένων.*** Κατὰ τὴν παραμονήν μου ἐν Σητείᾳ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ προβῶ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐκ Σητείας Ἐμμ. Φυγετάκη, εἰς περισυλλογὴν λίαν ἐνδιαφερόντων ἀντικειμένων, τῶν πλείστων μινωικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Μεταξὺ τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι ὡραία σειρὰ μινωικῶν σφραγιδολίθων καὶ ἐξαρτημάτων, τῶν πλείστων ἐκ Παλαικάστρου, λίθος ἐπιμήκης (ἴσως ὑπέρθυρον) μὲ χαρακτὰς παραστάσεις ζώων, πιθανῶς μινωικῆς ἐποχῆς, ἀρχαϊκὴ πηλίνη κεφαλὴ εἰδωλίου, χαλκοῦν ΥΜ ΙΙΙ ἐγχειρίδιον ἐκ Τουρτούλων, πηλίνη κρεάγρα καὶ σειρὰ ἀγγείων τῆς ἀνατολιζούσης γεωμετρικῆς περιόδου ἐκ Πραισοῦ, χαλκοῦν μινωικὸν ζώδιον ἐκ Μουλιανῶν καὶ δίστομος μινωικὸς πέλεκυς ἐκ Συκιᾶς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 06:12:30 EEST - 18.220.11.30